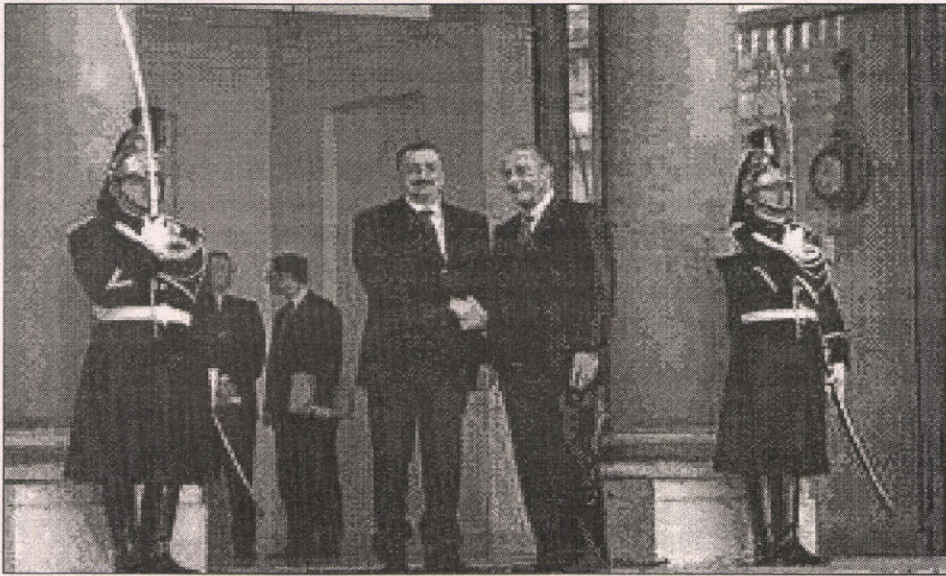

DİPLOMAT

№ 01(026) 1-15 Fevral, Şubat 2006

İctimai-siyasi qəzet
Rojnama civakî û siyasi

Qiyməti
Həjaye 20 qəpik

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları Fransanın Yelisey sarayında Fransa Prezidenti Jak Şirak cənabları ilə görüşü zamanı

Telebanî û Barzanî li Parlamêntoya Kurdistanê peymanə yekgirtina her du îdareyan îmze kirin!

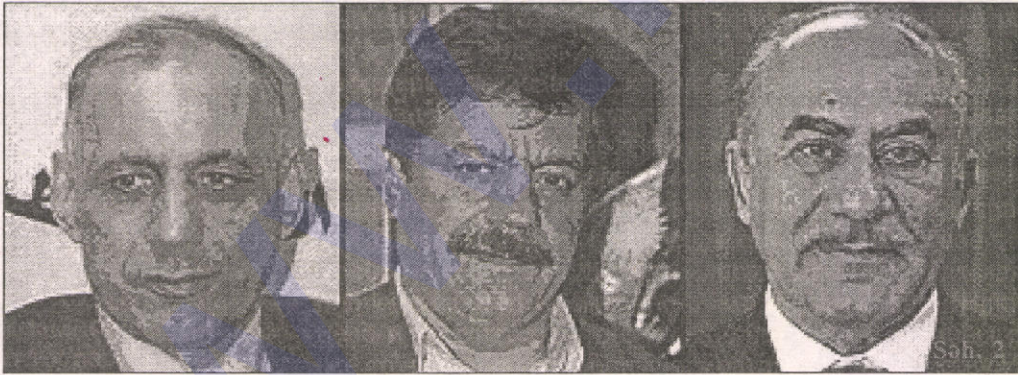
Serokkomarê İraqa Federal Celal Telebanî û Serokê Herêma Kurdistanə Federal Mesûd Barzanî, li pêşberî endamên Parlamêntoya Kurdistanê peymanə yekgirtina her du îdareyên hikûmeta Herêma Kurdistanê îmze kirin. Di civîna dirokî de Celal Telebanî Serokê İraqa Federal, Mesûd Barzanî Serokê Herêma Kurdistanə Federal, di bin çavdêriya yekgirtina herdu îdareyên hikûmeta Kurdistanê îmza kirin.

Li wê kombûnê da baylozê Amerîkî, Zelmey Xelîlzad, baylozê Berîtanî û hejmareke baylozên welatên din wek İran, Fransa û Çîn û serok wezîrê berî yê İraqê Eyad Ellawî û wezîrê derve ya İraqê Hişyar Zêbarî amade bûn. Səh. 2

Parlamentoyê qanun derxist lê wezîfe neda kesê ku hikumetê ava bike

Hewlêr-Parlamentoya Kurdistanê îro ji bo guhartina qanuna serokatîya Kurdistanê û qanuna serokwezîriya Kurdistanê civîya û di herdu qanûnan de guhartinên wusa kir, ku rê bide hebûna cîgirekî serokê Kurdistanê û cîgirekî ji bo serokwezîrê Kurdistanê.

Джалал Талабани: рассматривается идея предоставления автономия туркменам в Иракском Курдистане

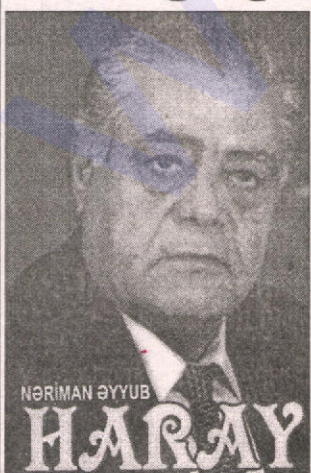
Səh. 8

"НИКАКОГО КУРДСКОГО ЛОББИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ НЕТ"

Səh. 7

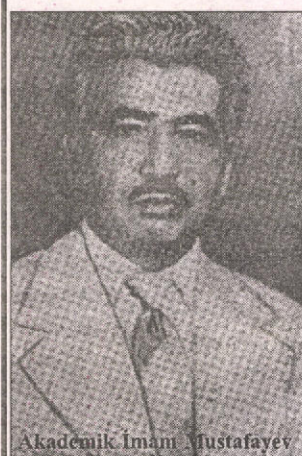
HƏQIQƏT ŞAIRİ

Nəriman Əyyub oğlu Məmmədov 20 may 1938-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Vedibasər mahalı Mirzəkəndində anadan olub. 1948-ci ildə Azərbaycanın Yevlax rayonu Nərimankənd kəndinə köçürülüb. Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib. 1955-ci ildən ədəbi yaradıcılıqla məşğuldur.

Səh. 3

XƏYANƏT QURBANIYIĞ

Akademik İmam Mustafayev respublikamızda hamı tanıyır. Azərbaycanda elə bir adam tapmaq olmaz ki, sözüni həqiqi mənasında el ağsaqqalı olan bu şəxsin adını eşitməsin, onun xalq üçün gördüyü böyük işlərdən xəbərdar olmasın. O, 1954 - 1959 - cu illərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi işləmişdir.

Səh. 5

KÜRD XALQI HƏR ZAMAN ÖZ SÖZÜNÜ DEMİŞDİR

Səh. 3

Telebanî û Barzanî li Parlamentoya Kurdistanê peyman a yekgirtina her du îdareyan îmze kirin!

niha dema avakirina dezgehane û heger ew herdu parti xwe li gor rewşa nû neguhorin halê kurdan dikare xerabtir bibe.

Lê li kombûna îro navên serokwezîr û cigirê wî

Serokkomarê Iraqê Celal Telebanî û Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî, li pêşberî endamên Parlamentoya Kurdistanê peyman a yekgirtina her du îdareyan hikûmeta Herêma Kurdistanê îmze kirin. Di civîna dirokî de Celal Telebanî, serokê Iraqa Federal, Mesûd Barzanî serokê herêma Kurdistanê Federel, di bin çavdêriya yekgirtina herdu îdareyan hikûmeta Kurdistanê îmza kirin.

Li wê kombûnê da baylozê Amerîkî, Zelmay Xelîlzad, baylozê Brîtanî û hejmareke baylozên welatên din wek Îran, Fransa û Çîn û serokwezîrê berê, yê Iraqê Eyad Ellawî û wezîrê derve ya Iraqê Hişyar Zêbarî amade bûn.

Li destpêka kombûnê da deqê rêkeftina navbera PDK û YNK hate xandin, li paşê Barzanî û Telebanî ew rêkeftin mor kirin û piştî hingî her yek ji wan gotarek pêşkeş kirin. Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî di axaftina xwe de rexne anî li ser Partiya Demokrat ya Kurdistanê û Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê û got dema şerê çekdarî derbas bû û

û wezîra nehate ragehandin. Di civîna ku ji rojnemavana ra girtî, serokatîyên PDK-ê û YNK-ê parlamentoya herêma Kurdistanê ji bo yekgirtina her du îdareyan çar seet û niv berdevam kir û civînê da, biryara ku serê wî mehê hildabun pêk hanîna vê biryarê îmze kirin.

Li gor lihevkerina 08.01.2006 ê rayedarên her du partiyên PDK û YNK, Nêçîrvan Barzanî wek serokwezîrê hikûmeta Kurdistanê û Ednan Muftî jî wek serokê parlamentanê sala 2007-an, li berpîrsiyarên xwe bimînin.

Wezareta navxwe, edalet, perwerde, saxlemî, plandanî, transport û komunikasyon, mafên mirovî, avakirin, sekaniyên avê û ewqaf gihiştîye Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê.

Wezareta maliye, pêşmerge, xwendina bilind, ziraet û avdan, karûbarên şehîdan, kehreba û wezareta belediyeyan dê ji Partiya Demokrat ya Kurdistanê re be. Wezaretên mayîn jî wê yên partiyên din in.

Hewlêr Parlamentoya Kurdistanê îro ji bo guhartina qanuna serokatîya Kurdistanê û qanuna serokwezîriya Kurdistanê civîya û di herdu qanûnan de guhartinên wisa kir ku rê bide hebûna cigirê û serokê Kurdistanê û cigirê ji bo serokwezîrê Kurdistanê. Li gor

pêşmergeyên Kurdistanê ye jî. Qewl ew bu ku Parlamentoya Kurdistanê îro kesekî û cigirê wî ji bo avakirina hikûmeta nû ya yekgirtî destnîşan bike da ew di 30 rojan de hikûmetê ava bike. Lê belê serkanîyeke ji meseleyê pir

Parlamentoyê qanun derxist lê wezîfe neda kesê ku hikûmetê ava bike

qanûna nu serokê Kurdistanê dê beşek ji desthilata xwe bide cigirê xwe û serokwezîrê Kurdistanê jî dikare hinek ji desthilata xwe bide cigirê xwe. Herdu cigir jî dê vê carê ji Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê bin.

Li gor qanûna nû ya serokatîya Kurdistanê dema serokê Kurdistanê ne amade be cigir dê wekîliya wî bike û di heman demê de ew cigirê hêzên

agahdar bo nuce got :

Ji ber ku YNK-ê hêj biryar nedaye ka kî dê bibe cigirê serokwezîrê Kurdistanê. Nêçîrvan Barzanî parlamentoyê nikare tu kesî ji bo avakirina hikûmeta nû wezîfedar bike. Li gor heman serkanîyê dibe ku ji hefteyekê zêdetêr wext lê biçe heta ku YNK-ê bibêje ka kî kandîdatê cigirê serokwezîrê ye.

FLASH- Hikûmet dibin yek û serokwezîr çênabe ko bazirganiyê bike

Parlamentoya Kurdistanê dereng jî be îro civîya û serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî û serokkomarê Iraqê Celal Telebanî di bin çavdêriya parlamentoyê de peyman a Partiya Demokrat ya Kurdistanê û Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê ya yekkirina herdu îdareyan hikûmeta Kurdistanê imza kir. Piştî îmzakirina peymanê Celal Telebanî û Mesûd Barzanî fikra xwe li ser yekkirina herdu îdareyan pêşkêş kir û Mesûd Barzanî got, ew kesê ko bibe serokwezîr û cigirê wî divê yek jî du alternatîvan hilbijêrin û çênabe ko ew di heman demê de hem bazirgan bin hem jî serokwezîr û cigir bin.

Di civîna îro de parlamentoyê tu kes jî bo avakirina hikûmeta yekgirtî destnîşan nekir ji ber

serokê parlamentoyê Ednan Muftî got, pêwistiya qanûna serokwezîriyê û qanûna serokatîya Kurdistanê bi guhartinê heye û wan rojan parlamentoya herêma Kurdistanê dê wan qanûnan biguhore û paşê dê parlamentoya herêma Kurdistanê kesekî ji bo avakirina hikûmetê destnîşan bikin.

Di civîna îro ya parlamentoya Kurdistanê de jî bilê Mesûd Barzanî û Celal Telebanî ambasada dorê Emerîkayê Zelmay Xelîlzad, Ambasadorê Brîtanîyayê û hinek ambasadorên welatên din û serokwezîrê berê yê Iraqê Eyad Ellawî, Wezîrê derve Hişyar Zêbarî û gelek kesên di beşdar bûn.

Li gor peymanê di navbera Partî û Yekîtiyê de serokwezîr

heta dawîya sala 2007-ê dê ji PDK-ê be û cigir jî YNK-ê, herwiha serokê parlamentoyê jî YNK-ê û cigir jî PDK-ê. Piştî 2007-ê heger hilbijartin çêbû ew dê bi hev re cardî koalîsyonekê ava bikin û hingê serokwezîrê dê bibe ji YNK-ê û cigir jî PDK-ê û heger hilbijartin çênabe jî her cardî serokwezîrê dê bigihî YNK-ê.

Cigirê serokê Kurdistanê jî dê bibe yek ji YNK-ê.

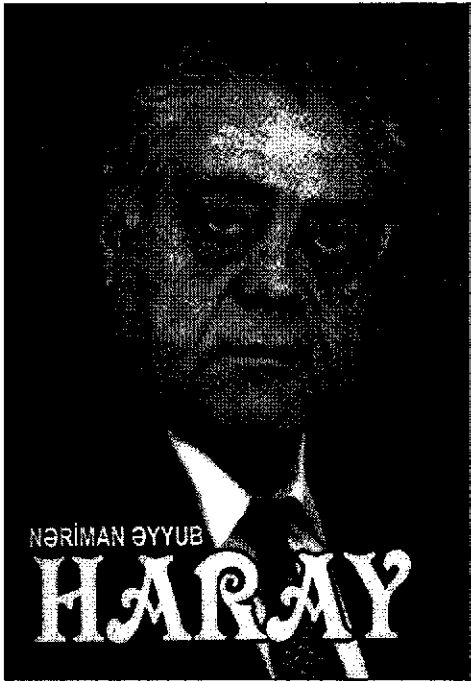
Wezaret jî di navbera herdu partiyên de tene belav kirin û çend wezaret jî diçin bo partiyên di yên Kurdistanê. Çar wezaret dê heta demê cida bimînin û jî bo wan dê wezîrên herêma bane danin.

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî di axaftina xwe de

rexneyeka dijwar li Partiya Demokrat ya Kurdistanê û Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê jî girt û got dema şerê çekdarî derbas bû û niha dema avakirina dezgehane û heger ew herdu parti xwe li gor rewşa nû neguhorin, halê kurdan dikare xerabtir bibe û tu menaya yekkirina herdu îdareyan jî namîne. Wî got, yan divêt bi rastî dezgeh ava kirin û yekgirtineka jî di çêbe yan ne jê cidabûn wekî berê baştir bû.

Mesûd Barzanî behsa giringiya vê yekkirinê ji aliyê neteweyî ve jî kir û got jî niha û pa ve dê jî bo kurdan hesantir be ko Kerkûkê û deverên di yên di bin desthilata hikûmeta Bexdayê de vegêrinin ser herêma Kurdistanê.

HƏQİQƏT ŞAİRİ

Nəriman Əyyub oğlu Məmmədov 20 may 1938-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Vedibasər mahalının Mirzəkəndində dünyaya göz açıb. 1948-ci ildə Azərbaycanın Yevlax rayonunun Nərimankənd kəndinə köçürülüb. Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib. 1955-ci ildən ədəbi yaradıcılıqla məşğuldur. "Ana fəryadı", "Qışqançılıqdan qətl", "Sağalmaz yara", "Vedinin yanı dağlar, arxanca baxıb ağlar," "Sən-siz", "Vedili dünyam", "Ana", "Ata", "Bənövşə", "Namus", "Kəpəz" və "Haray" adlı 12 kitab müəllifidir.

Ailəlidir, iki oğlu, üç qızı, on üç nəvəsi, bir nəticəsi var.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

*Vedinin yanı dağlar,
Arxanca baxıb ağlar.
Ayrılıqdan yanırım,
Həsət qəlbimi dağlar.*

söyləyən şair Nəriman Əyyub bu günlərdə nəşrə hazırladığı "Haray" toplusunu mənə təqdim etdi. Mən Nəriman Əyyubun yaradıcılığına çoxdan bələdəm. Onun indiyə kimi işıq üzü görünən on bir kitabını dənə-dənə oxumuşam. Qərbi Azərbaycan, Vedibasər həsrətli şairin şeirlərindəki vətənə bağlılığı, ülvi məhəbbəti, ilk şeirlərindən məni valeh etdi, heyretləndirdi. Şair ulu torpaqlarımızın, yurd yerlərimizin, dağlarımızın, bulaqlarımızın ab-havasını gördüyü, yaşadığı kimi yanıqlı bir ürəklə oxuculara çatdırır. Əsərlərini oxuduqca ruhən gəncliyinə, gördüyün torpaqlara qayıdırsan. Sanki xəyalən özünü Porpor bulağında, Qanlı göldə, Dəvəgözü, Dəhnəz çaylarında, Əyricə dağında, Həcər bulağında hiss edirsən.

*Gedirəm ay dağlar, ya qismət bir də
Gələm, ya gəlməyəm, bilə bilmirəm.
Qəm-kədər qəlbimdə olubdur girdə,
Vedini qəlbimdən silə bilmirəm.*

*Qalx ayağa, vətən oğlu vaxt keçir,
Ürəyim həsrətdən gündə qəm içir.
Nəriman Əyyub yaxşı-yamanı seçir,
Vaxt uzanır neçə ilə, bilmirəm.*

Nəriman Əyyub haqqında söhbət açanda, Vedibasər mahalı və onun bu mahala necə dərinə bağlı olduğunu görürsən. Şair sanki şeirlərinin mayasını Ağrı dağının vüqarından, sıldırım qayaların zirvəsindən, o dağların əvəzlənənlərindən, gülşənindən alıb.

Ona görə Nəriman Əyyub pəzeiyası dağ bulaqları kimi saf, Vedibasər mahalının meyvələri kimi şirin, sonsuz səmələr kimi geniş, ayılı-ulduzlu gecələr qədər zəngindir. Əsərlərini oxuduqca bilirsen ki, Nəriman Əyyub hər za-

man haqq-ədələt tərəfdarı olub. O, əsərlərində haqsızlığa, ədalətsizliyə, məmur özbaşnalığına, etibarsızlığa, rüşvətçiliyə qarşı üsyan edir.

Nəriman Əyyubun yaradıcılığında Vətən sevgisi, insanlara məhəbbət həmişə ön planda olduğu kimi, insanların taleyi, onların dərd-qəmi, ağrı-acısı, haqsızlığı, torpaqlarımızı satan Vətən xainləri də tənqid atəsinə tutulur.

*Erməni yaradır, sağalmaz yara,
Bəd xasiyyətli şişdir, sağatan deyil.
Vətənsiz insandı, gedirsə hara
Getdiyi yerlərə tez salır meyil.*

*Nə bir mənlili var, nə əqidəsi,
Gözlərini tikir yad torpaqlara.
Bütün ölkələrdən gəlir cır səsi
Doğru həqiqətə rəng çəkir qara.*

*Səpin güllələri başına onun,
Vəhşini o günə salmasan olmur.
Silaha sarılsın səkkiz milyonun,
Öldürməsən onu, sifəti solmur.*

Nəriman Əyyubun əsərlərindən görünür ki, o, həyatı sevən, təbiətə vurğun olan, ailəsinə və övladlarına böyük məhəbbətlə bağlı olan bir şairdir. O, hələ uşaqlıq illərindən həyatın dözlülməz sınağına düşər olur, dərd, kədər, sürgün, yoxsulluq, əzizlərinin itirilməsi, onu qəmli, kədərli etsə də, bir qədər həyata, insanlara tükənmez sevgi və məhəbbətlə bağlıdır. Ona görə də şair Nəriman Əyyubun şeirlərində insanları yaşamağa, yaşatmağa, yaratmağa çağırış vardır. Onda olan həyat eşqinin nə qədər böyük, dərin, güclü ecaskar olması oxucuları təsirsiz buraxmır. Şairin yazılarında çoxlarının görə bilmədiyi rəngarənglik, şirinli-acılıq, günəş kimi parlaq, ay qədər aydın çalarlar var ki, bu da Nəriman Əyyubun öz xarakterindən, öz psixologiyasından irəli gəlir.

*Cavanlıq şəklini niyə az qalıb,
Soruşursan eşit, ay Aynur balam.
Sanırsan ki, baban artıq qocalıb,
Fəqət ürəyimdə hələ cavanam.*

*Tanrı cərrahı əməliyyat etsə,
Görər ürəyimdə çoxlu şəkli var.
Ömrüm tükənib qurtarıb getsə,
Yazdığım yazılar qalar yadigar.*

Nəriman Əyyubun yaradıcılığında Qarabağ mövzusu xüsusi yer tutur. Onun bir çox əsərlərində olduğu kimi "Qətl" poemasında da Qarabağ hadisələrindən bəhs olunur. Əsərdə müharibədən müvəqqəti evə gələn oğlunu gecə qaranlığında tanımayan, onu öldürən, səndən oğlu olduğunu bilib özünü də öldürən ananın fəryadı və naləsi verilmişdir.

Şair Nəriman Əyyub "Fəryad" poemasında da müharibədən ağır qəlpə yarası ilə gələn və qəflətən dünyasını dəyişən Tahirin acı taleyini, müharibəyə nifrət məqamlarını göstərir.

İnanıq ki, əsərləri oxucular tərəfindən sevilə-sevilə oxunan Nəriman Əyyubun "Qafqaz qartalı", "Diriltən Cəfər", "Xəstə dünya", "Rəbbimlə söhbət", "Ağrı ağrı", "Haray" və "Mayıl" poemaları geniş oxucu kütləsi tapacaqdır.

*Qarabağ dərdini yazıram hər gün,
Ömürlük yazsam da qurtaran deyil.
Qalaq-qalaq yazsam gündəlik bütün,
Yenə də heç zaman azalan deyil.*

*Çox abırsız olub demokratiya,
Azəri qızından abırılı Katiya.
Şalvar geyinən qızlar baxmır ataya.
Atasız dünyamın halına haray.*

Ümidvarlıq ki, şair Nəriman Əyyubun bütün kitabları kimi "Haray" kitabını da oxucular böyük maraqla qarşılayacaqlar.

Tahir SÜLEYMAN

KÜRD XALQI HƏR ZAMAN ÖZ SÖZÜNÜ DEMİŞDİR

Redaksiyamızın qonağı Azərbaycan Mədəniyyət Fondu Rəzəndində olan "Ronahi" kürd mədəniyyət mərkəzinin Qazax rayon şöbəsinin sədri İsmayıl Omarovdur. Oxucularımıza bildirim ki, mən 1998-ci ildə "Kürdün səsi" qəzetində müxbir işlədiyim vaxt redaksiya tərəfindən Qazaxa ezam olundu İsmayıl müəllim bizi qonaq etdi. O vaxta qədər mən Qazaxda kürdlərin yaşadığını və hələ də dillərini unutmadıqlarını bilmirdim. Əvvəlcə, biz mədəniyyət mərkəzində olduq. Kürd ailələri ilə söhbət etdik. Qazax sakinlərindən olan, kürd Milli qəhrəmanlarının məzarlarını ziyarət etdik. O zaman mənim üçün maraqlı olan sualları yenidən İsmayıl müəllimə ünvanlamaq istəyirəm.

-Qazaxda nə qədər kürd ailəsi var və onların vəziyyəti necədir?

-Qazaxda hal-hazırda 180 kürd ailəsi yaşayır. Kürdlər yaşayan ərazi şəhərdə "Kürdlər məhəlləsi" adı ilə tanınır. Kürd xalqı yerli əhali ilə qaynaşmış, yerli əhalinin vəziyyəti necədirsə burada yaşayan kürdlərdə vəziyyəti elədir.

-Həm mənim, həm də oxucularımız üçün çox maraqlıdır. Qazax hara, kürdlər hara? Buradakı qardaşlarımız haradan gəlmişlər və hansı ləhcədə danışırlar?

-Ləhcəmiz Qurmançidir. Babalarımız 1920-ci ildə Ermənistan-dan köç edilib, bura gəliblər.

-İsmayıl müəllim, şəhərinizdə kürd mədəniyyət mərkəzinin şöbəsi nə vaxt və kimin təşəbbüsü ilə yarandı?

-Əvvəla, "Diplomat" qəzetinin oxucularını təbrik edirəm və salamlayıram. Xalqlar arasında dostluğu tərənnüm edən bu qəzetə uğurlar arzulayıram.

"Ronahi" kürd mədəniyyət mərkəzinin Qazax rayon şöbəsi 1990-cı ildə Əhməd Apıyevin təşəbbüsü ilə yaradıldı. Yığıncaq Qazax rayon İcra Hakimiyyətinin akt zalında keçirildi. İclasa M.Orucov sədrlik edirdi. Qazax rayonunda yaşayan kürd xalqının tələbini nəzərə alaraq Əziz Omarov Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin Qazax şöbəsinin sədri seçildi. Hətta dövlət tərəfindən bizə bir otaqlı yer də verildi.

-90-cı illərdə yeni yaranmış mədəniyyət mərkəzi nə kimi işlər görürdü? İlk sədrin fəaliyyəti necə idi?

-Əziz Omarov seçildiyi gündən, görüşlərində, qəzetlərə verdiyi müsahibələrində və radio çıxışlarında həmişə vətənpərvərlik mövzusunda, gənc nəsəl Kürd xalqı ilə Azərbaycan xalqlarının dostluğundan və qardaşlığından danışırdı. Kürd dilinin, mədəniyyətinin və etnoqrafiyasının inkişafı üçün əlindən gələni edirdi.

-Qarabağ müharibəsi, qardaş kürd xalqının bu müharibədəki qarşılaşdığı faciələr və göstərdiyi fədakarlıq barədə nə deyərdiniz?

-Hamıya məlumdur ki, Qarabağ müharibəsinin odu-alovu Azərbaycanda yaşayan az saylı xalqlar kimi, kürd xalqını da sarsıtdı. Ermənistanla yaşayan yezidi kürdləri istisna olmaqla, azərbaycanlılarla birlikdə bütün kürdlər dədə-baba yurdundan qovuldu, yüzlərlə şəhid verdilər, yaralananlar oldu və biz "Qımızlı Kürdüstan"-ı itirdik. Qazax həm də Ermənistanla həmsərhəd rayondur. Buna görə, indi də ara-sıra döyüşlər gedir. Müharibə başlayan ilk günlərdən kürdlər də azərbaycanlılarla yanaşı döyüşmüş və Azərbaycan tarixində əvvəllər olduğu kimi, indi də öz şanlı səhifəsini qoymuşdur.

Tarix kürd xalqına bu qisməti verib. Bu millət hər zaman döyüşür və bütün müharibələrin qəhrmanı olur.

1992-ci ilin mart ayında Quşçu-Ayrıntı kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə Şamoyev Firudin İsa oğlu bir çox döyüş yoldaşlarını ölümdən xilas edərək qəhrmancasına həlak oldu.

Ölümündən sonra ona "Azərbaycan Milli Qəhrmanı" adı verildi. Həmin ildə Azərbaycan dövlətinin suverenliyi və torpaqlarının bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə Əzizov Fazil Sarı oğlu və Əzizov Şahvələd Tahir oğlu şəhid oldular. Qazax rayon ziyahlarının xahişini nəzərə alaraq, şəhid adı ebediləşdirmək üçün Qazax şəhər 04 sayılı orta məktəbinə, kürd xalqının qəhrmanı oğlu Firudin Şamoyevin adını vermişlər.

-Mədəniyyət mərkəzinin sədrliyi nə vaxtdan sizə həvalə edilib və Qazaxda nə qədər kürd ziyalısı var?

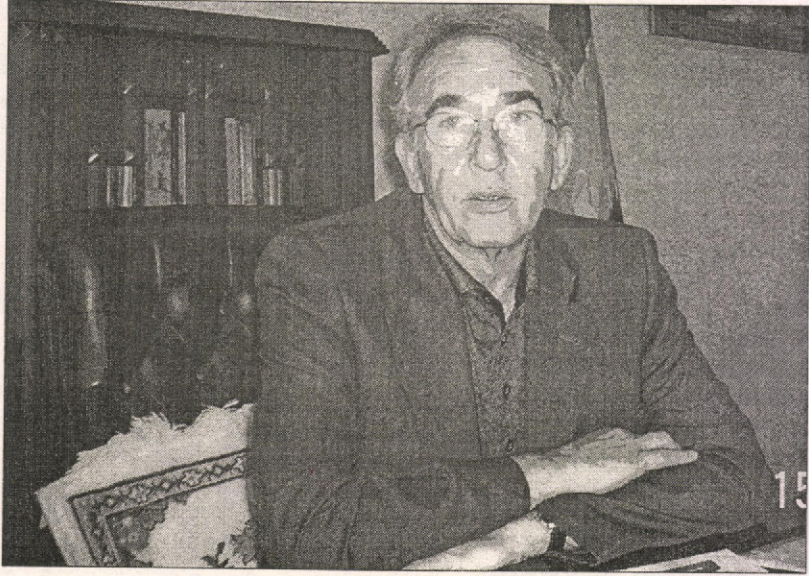
-1996-cı ildən əziz qardaşım, və xalqımızın əzizi, Əziz Omarov ömrünün 40-cı baharında aramızdan köçdü. Bu itki hamını çox sarsıtdı, ancaq buna baxmayaraq, bu itki mənim üçün həm ağır, həm də məsuliyyətli idi. Çünki Əziz müəllim kimi dəyərli bir qardaşı ebedi itirmişdim, məsuliyyətli idi ona görə ki, onun görəcəyi işləri etə aparmalıydım ki, dəyərli qardaşım Əzizin adına laiq olsun. Qaldı kürd ziyahlarına, ziyalı çoxdur, amma mən İsmayilov Fərman Məhəmməd oğlunu xüsusi qeyd etmək istəyirəm onun Qazax idmanının inkişafında mühüm rolunu oynamışdır. Mərhum qardaşı İsmailov Fərhad Məhəmməd oğlu Qarabağ döyüşlərində artilleriya üzrə komandir müavini işləmişdir. İsmayilov Fazil Məhəmməd oğlu sərbəst gülüş üzrə SSSİ idman ustasıdır, hal-hazırda məşqçi işləyir.

-İşləriniz indi necə gedir, problemləriniz varmı?

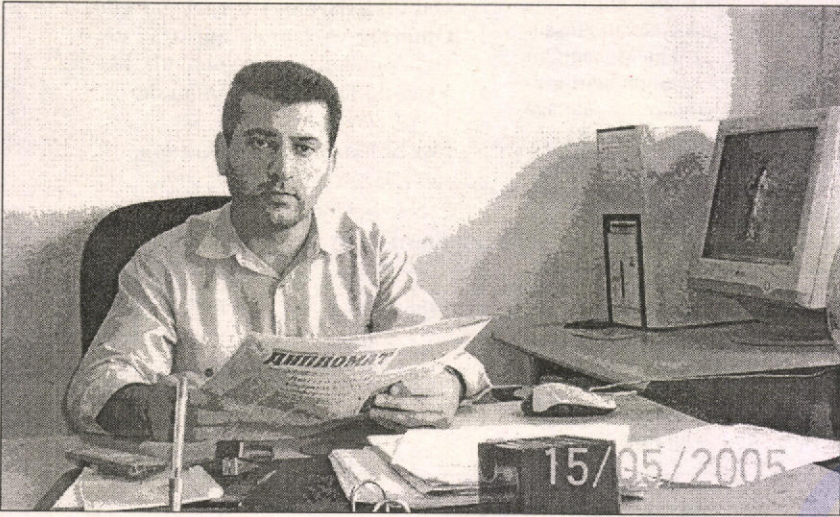
-İşlərimiz yaxşıdır. Ancaq problemlərimiz də mövcuddur. Bilirsiniz, Azərbaycanda indi bir milyona yaxın qaçqın və köçkün var. Eləcə də, müharibə şəraitində yaşayırdıq. Hamılıqla çalışmalıyıq ki, bu problemlər öz həlli yolunu tapsın. Çətinliklərimiz olsa da çalışırıq ki, fəaliyyətimizi davam etdirək.

Ramiz Qərib

Damezirandina 8-salîya "KurdistanTV" bimbarek û pîrozbe!

**p
î
r
o
z
b
e
!**

**"KurdistanTV" deng
û jîyana gelê kurde**

**p
î
r
o
z
b
e
!**

Hemû xebatkarên "KurdistanTV"-ra serkeftinê dixwazin!

XƏYANƏT QURBANLIYI

Akademik İmam Mustafayev

Akademik İmam Mustafayev respublikamızda hamı tanıyır. Azərbaycanda elə bir adam tapmaq olmaz ki, sözün həqiqi mənasında el ağsaqqalı olan bu şəxsin adını eşitməsin, onun xalq üçün gördüyü böyük işlərdən xəbərdar olmasın. O, 1954 - 1959 - cu illərdə Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi işləmişdir. Uzun illərdir ki, Elmlər Akademiyasının Genetika və seleksiya institutuna başçılıq edir. Hörmətli akademik həm də "Qayğı" cəmiyyətinin sədiridir.

Qəzetlərin birində akademik İmam Mustafayevlə müsahibə dərc edilmiş, onun İran kürdlərinin liderləriylə birlikdə çəkdiyi şəkil verilmişdi. Məni onun qəbuluna elə həmin şəkildə olan maraq gətirmişdi.

Akademik İmam Mustafayevin başçılıq etdiyi instituta gələndə fasilə idi. Əksər

Seyid Cəfər Pişəvəri və Qazi Məhəmməd

idarələrdə görə bilmədiyimiz səliqə - səhmana, divardakı şəkil, qrafik, plakatlara baxa - baxa dəhlizlə gəzirməyə başladım. Elə bu vaxt divar qəzetində məni bura çəkib gətirən həmin şəkili gördüm. Düzü çox sevindim.

Fasilə vaxtının qurtarmasına yarım saat qalmasına baxmayaraq, akademikın kabinetindən çıxan sarışın qadın (sonra onun rus olduğunu öyrəndim) çox böyük nəzakətlə və səlis azərbaycanca, məni və akademiklə görüşmək istəyən başqa bir nəfəri içəri dəvət etdi. Aldığım ilk təəssüratdan məmnun olaraq fikirləşdim: - Başqa cürə ola da bilməz, akademik İmam Mustafayevin yanında işləyən hansı xalqın nümayəndəsi olursa olsun, Azərbaycan dilini sevməli və bu dildə səlis danışmalıdır. Həm də öz doğma dilinə biganə olan neçə - neçə adam yadıma düşdü. Təəssüf ki, belə azərbaycanlı da, kürd də, talış da var.

- İmam müəllim, zəhmət olmasa dey-in görək İran kürdlərinin başçıları ilə harada və nəvaxt şəkil çəkmişdiniz?

- Bildiyiniz kimi İranla Sovet hökumətinin əvvəlcədən bağlanmış müqaviləsinə əsasən, 1941 - ci ilin avqust ayında Qızıl

1946-cı ildə yaranmış Azərbaycan və Kürdüstan Demokratik Respublikalarının 60 ili tamam oldu

ordu İrana daxil oldu. O zaman məni 23 - cü suvari dağ diviziyasında batalyon komissarı təyin etdilər və biz Urmiyə (keçmiş Rizai) şəhərinə getdik. Şəhər ətrafında, ümumiyyətlə Urmiyə gölünün cənubundan ta İraq, Türkiyə sərhədinə qədər olan ərazidə müxtəlif kürd tayfaları yaşayırdı. Düzü, onlar Sovetlərə qarşı düşmən münasibəti bəsləyirdilər. Öz aralarında da müxtəlif ixtilafı var idi. Əlbəttə, biz dostluq əlaqələri yaratmalı idik. Əvvəlcə kürd tayfa başçıları bizimlə görüşmək istəmirdilər.

Öyrəndik ki, çox böyük hörmətə malik adamlardan biri olan Şeyx Əbdül Qadir İran həbsxanasında yatırmış, kürdlər onun qaçmasını təşkil ediblər və o, İraq Kürdüstanındadır. Biz onu Urmiyəyə gətirdik və xalq arasında necə böyük hörmətə malik olduğunu öz gözümüzü gördük. Hamı onun əlindən və hətta pəncəli ayaq izindən öpürdü. Belə bir ehtiram bir də Mahabaddan dəvət etdiyimiz Qazi Məhəmmədə qarşı gördük. Bu iki liderin sözüylə kürdlər bizə inanmağa başladılar. Onları inandırmışdılar ki, bəs Sovetlərdə hətta belə ailə yoxdur, əhali ümumi bir yerdə yaşayır.

Onlarla tez - tez görüşürdüm və o vaxt 1941 - ci ilin dekabrında Urmiyə vilayətində, Gilmanxan limanında bu şəkli çəkirdik.

-Sonra necə, əlaqələriniz davam edirdimi?

-Səbr edin, hər şeyi danışacağam. 1942 - ci ilin yanvarında başda Qazi Məhəmməd olmaqla kürd tayfa başçılarının böyük bir dəstəsini (40 nəfərdən çox) gizli Bakıya gətirdim ki, hər şeyi öz gözəri ilə görsünlər. Onların arasında Həsən Hınari ilə Rəşid bəy, Məcid xan, Məhəmməd Vusuk, Cəlal kürdlərinin başçısı (heyif ki, adı yadımdan çıxıb) və başqaları var idi.

Bütün heyəti Bağirov qəbul etdi. Bir neçə gün Bakıda qalıb məktəblərə, teatra, Elmlər akademiyasına, zavod və fabriklərə getdik, evlərdə olduq. İrana da birlikdə qayıtdıq.

-Bəs necə olub ki, bu haqda heç bir mənbəyə rast gəlmək olmur?

- Axı mən dedim, bunu çox məxfi etmişdik. Amma sonra İngilis kəşfiyyatı bu haqda xəbər tutur. İngiltərənin Moskvadakı səfiri Anton İden Molotova deyir ki, bəs Mustafayev adında bir şəxs kürd liderlərini Bakıya gətirmişdir. Əlbəttə, bu işdən Molotovun xəbəri var idi. Amma o bunu inkar edir. Elə İdenin yanında Bağirovla telefonla danışır ki, bəs cənab İden belə deyir, bu nə sözdür? Bağirov deyir ki, belə iş olmayıb, yalandır. Sonra Bağirov İrana zəng vurub mənimlə danışdı və dedi ki, artıq səninlə insanlar maraqlanıb, Bakıya qayıtmağın məsləhətdir. Beləliklə Bakıya qayıdışı oldum.

- İmam müəllim, sonralar kürd liderlərindən kiminlə əlaqəniz olubmu?

- Əvvəlcə bu şəkillərə baxın, sonra hər şeyi danışacağam.

Bayaqdan bəri danışdıqca həyacanlanan, təəssüflənən bu müdrik insanın nə isə axtardığını görüb mane olmamaq üçün susuram. Kitabların arasından bir zərf tapıb çıxarıb və zərfdən çıxardığı şəkilləri bir-bir mənə göstərir və sözüne davam edir:

Bax bu həmin şəkildir ki, sorağıyla gəlmisiniz. Bu isə Qazi Məhəmmədin dar ağacından asılmasıdır.

Akademikin səsindəki qəhər açıq - aydın duyulur. Bir qədər dayanıb yenidən sözüne davam edir.

- Bu Məhəmməd Qazinin yoldaşı Minə xanımdır. Çox ağıllı və müdrik qadın idi. Savadsız olmasına baxmayaraq, danışanda

deyərdin bəs akademikdir. Dəqiq yadımda deyil, ya 1954 - cü il idi, ya da 1955 - ci il. Moskvada idim, o vaxt Bakıda yaşayan Məhəmməd Qazinin qardaşı oğlu Rəhim Qazi ilə Qazi Məhəmmədin arvadı Minə xanım yanına gəldilər. Məlum oldu ki, Şah Qazi Məhəmmədin edamından sonra oğlunu İrandan sürgün edib - onu öz hesabına Qərbi Almaniyaya oxumağa göndərmiş və İrana qayıtmasını

q a d a ğ a n edib. Minə xanım oğlunu görmək üçün gizli yolla Almaniyaya gedib, oğlunu gördəndən sonra Moskvaya gəlmişdi. Xahişi də bu

idi ki, kömək edim oğlu Bakıya gəlsin. Mən məsləhət gördüm ki, bu daha təhlükəli olar. Əvvəla, qoy Şahın hesabına təhsilini başa vursun, bu fürsətdən istifadə etmək lazımdır. Digər tərəfdən isə biz onu gətirmək istəsək, İran nəzarəti xəbər tutub, ona qəsd edə bilər. Dediym kimi, Minə xanım ağıllı qadın idi, məsləhətimlə razılaşdı.

Ağır sarsıntılar keçirmiş bu qadın əsəbi və qəmli olmasına baxmayaraq ağlamırdı. Qazi edam edildikdən sonra belə bu ailə siyasi fəaliyyətdən qalmırmış. Qazinin 18-19 yaşlı bir qızı Mahabadda divarlara vərəqlər yapışdıranda tutulur. Türmədə bədbəxt qıza olmanın əzabları verirlər, namusuna təcavüz edirlər. Türmədən buraxıldıqdan sonra qız özünü yandırır.

Qazi Məhəmməd və Mustafa Barzani

Bir neçə dəqiqə ikimizdə susuruq. Nəhayət birinci olaraq sükutu mən pozuram:

-İmam müəllim, Sizin fikrinizcə İrandan Kürdüstan Demokratik Respublikasının və yeni qurulmuş Azərbaycan Respublikasının məğlubiyyətinin səbəbi nə idi?

-Ümumiyyətlə hər iki respublika məğlub olmaya bilirdilərmə?

- Səbəb? Səbəb xəyanət idi. Biz onda da xəyanətin qurbanı olduq, indi də xəyanətin qurbanı oluruq.

-Kimlər tərəfindən edilən xəyanət...?

- Rusların, Böyük Sovetlər İmperiyasının xəyanətinin...! Rus ordusu kürdləri də, azərbaycanlıları da aldadıb qəflətən, heç bir xəbərdarlıq etmədən, bir gecənin içində çıxıb getmişdi. Sizi inandırırıam ki, əgər Sovet ordusunun gedəcəyindən Kürdüstanın və Azərbaycanın rəhbərlərinin xəbəri olsaydı lazımı tədbir görə bilirdilər və qüvvələri əsas yerlərdə yerləşdirib tam müdafiə olunardılar. Axı, hər iki respublikanın vahid müdafiə planı var idi və ümumi səfərbərlik elan etmək imkanları vardı.

- Sizcə bu xəyanətin səbəbi nə idi? Həqiqətən İran nefti haqda danışmaq var idi?

sə?

-Bunlar hamısı yazanların yozumu və uydurmasıdır. Əslində isə Mikoyanla Bəriya Stalinin inandırmasıdır ki, Azərbaycan birləşsə bilər, bu yandan da Kürdüstan və onlar Sovet İttifaqına qarşı müharibə edə bilərlər. Bu tam yalan və şantaj idi. Səbəb isə o idi ki, Azərbaycan birləşsə, heç birləşməyə də, mövqeyi güclənə bilər və Qafqazda əsas Respublikaya çevrilə bilər. Hansı ki, Pişəvəri İrandaxilində olmaqla Demokratik Respublika yaratmaq istədiyini bəyan etmişdi.

- Pişəvərinin Şimali Azərbaycana gəlməsi nə necə baxırsınız?

- General Qulam Yəhyanı da, Pişəvəri də, hər halda gətirmişdilər, özləri gəlməzdilər. Bilindiyi kimi Pişəvəri burada öldürüldü.

- Belə fikir var ki, Məhəmməd Qaziyə də Sovet İttifaqına gəlmək təklifi edilib.

- İnanmıram. Sovet Ordusu qəflətən gəndən sonra İran ordusu Azərbaycandan Kürdüstana hərəkət edir. İngilislər Qazinin yanına gedib onu xilas etmək üçün öz maşınlarını təklif edirlər. O bildirir ki, xalqdan aralanmaq xəyanətdir, belə ağır gündə xalqı tək qoymaram.

İngilislər burdaikən Qazi Mahabaddakı Sovet konsulu Səmədovun (o, azərbaycanlı idi) yanına adam göndərir ki, bəs ingilislər bizi aparmaq istəyirlər. Sizin nə təklifiniz var? Konsulluqda Qazinin adamını qəbul etmirlər. İngilislər Mahabadda darvazasından çıxmamış amerikalılar 40-50 maşınla Qazinin yanına gəlib deyirlər ki, Sizi, əqrabanızı, evinizi İraqa, yaxud başqa yerə daşıyaq.

Qazi yenə də konsul Səmədovun yanına adam göndərir və yenə də qapını açmırlar.

Buna görə də Qazi amerikalılara üzünü tutub soruşur:

-Siz, məni bütün xalqla, vətənimlə bərabər köçürə bilərsinizmi?

-Yox! - cavabını aldıqda deyir: "Onlarsız heç hara getmərim!"

İran ordusu gəlir və amansız qırğın, e"dam başlanır. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda və Kürdüstanda 100 min, bə"zi mə"lumatlara görə isə 500 min adam qətlə yetirilmişdir.

1947-ci ilin əvvəllərində bütün kürd liderləri həbs edilir. Həmin ilin mart ayının 31-də, səhər saat 6-da Qazi Məhəmməd, Məhəmməd Hüseyn, İran məclisinin deputatı Abdülqasım Sədr-Qazi və başqaları Mahabadda dar ağacından asılmaqla qətlə yetirilirlər. Hamısı özünü cəsurcasına aparır və heç biri aman istəmir. Burada Qazi Məhəmməd məşhur monoloqunu söyləyir.

Müsahibəni apardı: Adil Məmmədquliyev
Məqalə "Kürdün Səsi" qəzetinin 15 aprel 1992-ci il 5-ci sayından götürülmüşdür.

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ ƏSƏRİNDƏN BİR PARÇA

(Əvvəli ötən sayımızda)

Almaniya Şərqsünası Herman Ette yazır: "Şərəf xan Bidlisinin "Şərəfnamə" və yaxud "Kürdüstan tarixi" əsəri kürdlərin tarixini öyrənmək nöqtəy-nəzərdən çox qiymətli-dir" (50, 291). A.Bukşpan qeyd edir ki, "Şərəfnamə" kürd tarixini öyrənmək üçün yeganə bir sənəddir (11, 57).

Fric öz əsərində "Şərəfnamə"nin kürd tarixşünaslığındakı əhəmiyyətindən bəhs edərək göstərir ki, "kürd bəyliklərinin heyət xüsusiyyətlərini təkcə müxtəlif millətlərin tarixlərindən öyrənmək kifayət deyildir, əsil məsələ kürdlərin özləri tərəfindən yazılan tarixə əhəmiyyət verməkdən ibarətdir ki, bu nöqtəy-nəzərdən "Şərəfnamə" çox mühüm bir kitabdır (97, 82).

Beləliklə, bir daha məlum olur ki, "Şərəfnamə"dən istifadə edən Avropa şərqsünasları və alimləri XVI əsrin bu tarixi sənədini çox müsbət qiymətləndirərək, onun kürd tarixi üçün rolundan lazımi qədər danışıqlar. Bununla əlaqədar olaraq M.Cəmil yazır: "Avropa alimlərinin etirafına görə "Şərəfnamə" çox qiymətli bir əsərdir. Lakin tarix tədrisi ilə məşğul olanların etinasızlığı nəticəsində son vaxtlara qədər bu əsər çox az dillərə tərcümə edilmişdir" (121).

Şərəf xan Bidlisinin "Şərəfnamə" əsəri təkcə Qərb müəlliflərinin deyil, o həm də Şərq müəlliflərinin nəzər-diqqətini özünə cəlb etmişdir. Məsələn, Məhəmmədəli Avni tərəfindən tərtib edilmiş və Seyyid Fərəcul-Zeki əl-Kürdi vasitəsilə nəşr olunan "Şərəfnamə"nin Qahirə çapında deyilir: "Məqsəd kürd tayfalarının tarixini oxuculara çatdırmaq və onları Asiyanın bu mühüm şəxsiyyətinin (Bidlisinin - Ş.M.) tarixi ilə tanış etməkdən ibarət idi. Odur ki, "Şərəfnamə"nin ikinci cildinin nəşrindən hələlik sərəf-nəzər olunur" (76,117). Ümumiyyətlə, "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edən müasir burjua kürd tarixçiləri onun tarixşünaslıqdakı rolunu və əhəmiyyətini xüsusi ifadələrlə qeyd edirlər. Onlar "Şərəfnamə"yə müsbət qiymət verməklə bərabər, onun müəllifini ən məşhur şərqsünaslar sırasında qeyd edirlər (117, 120).

Şakir Xəsbak öz əsərində "Şərəfnamə"nin tarixşünaslıq elmində tutduğu mövqeyini qeyd edərək, onu kürdlər haqqında ət-

raflı bəhs edən ilk mənbə adlandırmışdır (80, 6).

Müasir İran tarixçisi R.Yasəmi öz əsərində "Şərəfnamə" müəllifini kürd alimləri sırasında qeyd edir (69, 135).

"Şərəfnamə" dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edən sovet alimləri onun kürd tarixşünaslıqdakı əhəmiyyətini və rolunu qeyd edirlər. A.Ş.Samilov "Şərəfnamə" haqqında bəhs edərək yazır: "Şərəfəddin tərəfindən yazılmış "Şərəfnamə" XVI əsrin yeganə mənbəyidir" (31, 3). İ.P.Petruşevski "Şərəfnamə"nin müəllifini XVI əsrin yeganə tarixçisi adlandırmışdır (25, 305). A.Ə.Rəhmani öz əsərində "Şərəfnamə"nin XVI əsr Azərbaycan tarixi üçün gözəl bir mənbə olduğunu qeyd edir (28, 56). Ə.O.Əfəndiyev göstərir ki, "Şərəfnamə" bir çox qabaqkı mənbələri özündə əks etdirmişdir. Bu əsərdə XVI əsr Azərbaycan tarixinə aid maraqlı və hərtərəfli məlumat vardır" (33, 19).

M.B.Rudenko Şərəf xan haqqında qısa məlumat verdikdən sonra yazır ki, o, 1596-cı ildə özünün məşhur və tarixi əsəri olan "Şərəfnamə"ni yazmışdır (29, 115).

N.A.Xalfin göstərir ki, "Şərəfnamə" orta əsr kürd xalqının tarixi və mədəniyyəti üçün yeganə mənbədir (30). Amerika müəllifi Dana Adams Şmidt özünün "Cəsur adamlar arasında səyahət" adlı əsərində Şərəf xan Bidlisini XVI əsrin görkəmli kürd tarixçisi kimi qeyd edərək "Şərəfnamə" əsərinin əhəmiyyətindən bəhs etmişdir (134).

1956-cı ildə SSRİ EA tərəfindən nəşr olunan "Şərqin ədəbi abidələr xatirəsi" adlı kitabında deyilir ki, XVI əsrin axırında Şərəf xan Bidlisi tərəfindən yazılmış "Şərəfnamə" orta əsrlərin kürd tarixi üçün yeganə bir mənbədir (27, 18).

Bu qiymətli əsərin fars və türk dillərində olan əlyazmaları dünyanın bir sıra mərkəzi kitabxanalarında mövcuddur. Həmin əsərin bir neçə nüsxəsi Britaniya Muzeyində saxlanılır. Onun 1945-ci ildə Həsən bəy Yəzdi, 1669-cu ildə Həsən ibn-Hacı Məhəmməd Şirvan, 1816-cı ildə Əbdül Cavad Məhəmməd Tahir tərəfindən üzü köçürülmüş nüsxələrini göstərmək olar (133, 210).

S.Şedrin adına Leninqrad Kütləvi Dövlət Kitabxanasının fars dilində olan əlyazmaları şö-

bəsində M.Xanikov kataloqunda "Şərəfnamə"nin əlyazması vardır. Həmin nüsxə 1836-cı ildə Məhəmməd Rza Səbrəli oğlu tərəfindən yazılmışdır.

"Şərəfnamə"nin əlyazmalarından bir nüsxəsi Vyanada. V.Velyaminov-Zernovun sözü ilə desək, cənab D-r Bardda olmuşdur" (76, 22).

"Şərəfnamə"nin bir nüsxəsi də Paris Milli kitabxanasının fars dilində olan əlyazmalar fondunda saxlanılır (131, 304-05).

Alman şərqsünası Herman Ettenin yazdığına görə Şərəf xan Bidlisinin öz xətti ilə yazdığı "Şərəfnamə" əsəri İngiltərənin məşhur Bodleyan kitabxanasında saxlanılır (122, 291).

Qeyd etmək lazımdır ki, "Şərəfnamə" əsərinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, hələ fars dilində üzü köçürülməzdən əvvəl bu əsər ilk dəfə 1669-cu ildə Məhəmməd bəy ibn-Əhməd bəy Mirzə tərəfindən türk dilinə tərcümə edilmişdi. Onun həmin nüsxəsi də Britaniyadadır (133).

"Şərəfnamə"nin əlyazmalarından biri də 1858-ci ildə Mirzə Mahmud tərəfindən kürd dilinə tərcümə edilmişdir (29, 115). Daha sonralar isə onun əlyazmaları fransız, alman və ərəb dillərinə də tərcümə olunmuşdur.

"Şərəfnamə"nin Azərbaycan dilində olan tərcüməsi Azərbaycan SSR EA Tarix İnstitutunun elmi arxivində əlyazması şəklində saxlanılır. 1967-ci ildə onun rus dilində tərcüməsi (tərcüməni E.İ.Vasilyeva etmişdir) çapdan çıxmışdır (52, 145).

Yaxın və Orta Şərq xalqlarının tarixini özündə əks etdirən bu qiymətli əsər 1964-cü ildə İran müəllifi Məhəmməd Abbas tərəfindən yenidən tərtib edilərək geniş müqəddimə ilə çap edilmişdir (52, 145).

Bu göstərilən faktlar "Şərəfnamə" əsərinin tarixşünaslıqdakı rolunu və tutduğu elmi mövqeyini isbat etməkdən başqa, həm də müəllifi - Şərəf xan Bidlisinin tarixi bir şəxsiyyətə çevrildiyini aydın surətdə göstərir. Bir çox müasir müəlliflər kürd xalqının tarixi simalarından danışarkən Şərəf xan Bidlisinin XVI əsrin məşhur kürd tarixçisi olduğunu qeyd edirlər (32, 26).

Beləliklə, bir daha aydın olur ki, "Şərəfnamə" əsəri kürd və Kürdüstan tarixini özündə əks etdirən və elmi əhəmiyyət kəsb edən ayrıca bir tarix kitabıdır. Məhz buna görə də "Şərəfnamə"

XVI əsrin axırına qədər kürd və Kürdüstan tarixi haqqında, eləcə də Azərbaycan, İran, Türkiyə və digər qonşu ölkələr haqqında məlumat verən başqa mənbələrdən daha qiymətli və faydalı bir əsərdir. Bütün bu cəhətləri nəzərə alaraq, onu XVI əsrin yeganə kürd tarixi və dövrün ən yaxşı mənbələrindən biri kimi qiymətləndirmək olar. "Şərəfnamə"nin rolu və əhəmiyyətindən danışarkən onun qonşu xalqların tarixi haqqındakı məlumatı da tədqiqatçıların nəzər-diqqətini cəlb etmişdir.

Kürdlərin tarixini tədqiq edən bir sıra tarixçilər və tədqiqatçılar kürd xalqının tarixi ilə əlaqədar olaraq onun mənşəyi, adət və ənənəsi, dini baxışı və Kürdüstanın coğrafi mövqeyi haqqında bir-birindən fərqli olsa da, müəyyən məlumatlar verirlər.

Biz də, bu fəsildə əldə olan material əsasında və "Şərəfnamə"yə istinadən bu qədim xalqın mənşəyi, adət və ənənəsi, dini baxışları və Kürdüstanın coğrafi mövqeyi haqqında qısa məlumat verməyi faydalı hesab etdik.

Kürd xalqının nə zaman və necə əmələ gəlmələrini Firdövi özünün "Şahnamə" əsərində romantik formada izah edərək yazır: "Pişdadilərin beşinci şahı və Cəmşiddən sonra İran və Turan taxtına sahib olan Zöhhak taun xəstəliyinə tutulduğu üçün çiyinlərində ilana bənzər iki damar 14 əmələ gəlmişdir" (42, 9).

Bidlisi də bu hədiəsni eynilə qeyd etmişdir.

Firdövi şeirlə qeyd etdiyi bu əfsanədə izah edir ki: "Bu xəstəliyin sağalması üçün həkimlər Zöhhaka hər gün iki gəncin beynindən yemək hazırlanmasını yeganə müalicə hesab etdilər. Şah bu işin icrasını Ərmail və Kərmail adlı vəzirlərinə tapşırırdı. Lakin vəzirlər insanpərvər olduqları üçün bir gəncin beyninə bir quzu beyni əlavə edərək şahı yemək hazırlayırdı, o biri gənci isə vətəninə tərk etmək şərtlə azad edirdilər.

Firdövi göstərir ki: "Həmin gənclər dağlarda məskən salıb yaşayırdı, ailə qurur və beləliklə kürdlərin mənşəyi başlanır (42, 9).

Beləliklə, kürd xalqının mənşəyindən bəhs edən sonrakı tarixçilərin əksəriyyəti də, o cümlədən "Şərəfnamə" və başqa mənbələr də onu əsas götürmüşlər (76, 12; 103, 449).

Sonrakı tədqiqatçılar bu rəvayəti daha da əsaslandırmaq üçün "Zöhhak zülmündən azad olmaq münasibətilə Dəməvənd əhalisinin hər il avqust ayının 31-də bayram şənliyi təşkil edib, onu "eyd əlkürdi" (97, 10; 69, 116) (kürd bayramı) adlandırdıqlarını qeyd edirlər.

Ümumiyyətlə, kürd xalqının mənşəyi haqqında o qədər müxtəlif rəvayətlər vardır ki, hətta tədqiqatçıların özləri də qəti bir nəticəyə gələ bilməmişlər (69, 26; 23, 65).

Lakin kürdlərin ən qədim Asiya xalqlarından biri olduğunu və kardü adı daşdığı yunan tarixçisi Ksenofon hələ eramızdan əvvəl 441-ci ildə yazdığı "Anabazis" (19, 93) əsərində qeyd etmişdir. Bir sıra tədqiqatçılar isə kürdlərin eramızdan əvvəl 607-ci ildə midiyalılarla birlikdə Asuriya üzərinə hücum etmələrini göstərirlər (22, 7; 89, 15-26).

Kürdlərin yaşadığı ərazi haqqında həm Ksenofon, həm də yunan coğrafiyaşünası Strabon məlumat verir.

Strabon "Kardü"lər adlandırdığı kürdlərin yaşadığı ərazinin Muş və Diyarbəkir olduğunu qeyd edir. (Bax: 69). Bidlisinin yazdığına görə "Kardü" Bidlis nahiyəsindəki Suy adlı qalanın keçmiş adıdır (76, 424). Orucbəy Bayat öz əsərində "Kardü" adlı məntəqənin Kürdüstanda olduğunu qeyd edir (47, 105).

Beləliklə, tədqiqatçılar kürdlərin ilk zamanlar Zaqrus (Kürdüstan) dağları ətəklərində Kardü deyilən ərazidə yaşayıb maldarlıq və əkinçiliklə məşğul olmaları haqqında çoxlu məlumatlar vermişlər. Ümumiyyətlə, "kardü" və yaxud da "qardü" sözlərindən iqtibas edilmiş kürd sözünün əsil mənası pəhləvan deməkdir (76, 13).

Bidlisi özünün "Şərəfnamə" əsərində kürd tayfalarını dil, adət və ənənələri nöqtəy-nəzərdən bir-birindən fərqlənən 4 qrupa (I Kermanc, II Lur, III Kəlhur, IV Koran tayfası) bölmüşdür.

(Ardı növbəti sayımızda)

“НИКАКОГО КУРДСКОГО ЛОББИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ НЕТ”

-заявил "Обозревателю" зам.председателя Президента курдской автономии Ирака в странах СНГ Юрий Набиев

Формирование на севере Ирака курдской автономии расценивается как плацдарм для создания в будущем Государства Курдистан. Подобный шаг, в первую очередь, затрагивает интересы Турции, Ирана и Сирии, где компактно проживают курды. На вопросы "Обозревателя" отвечает заместитель председателя Президента курдской автономии Ирака М. Барзани в странах СНГ Юрий Набиев. Он также является главным редактором Интернет-портала www.kurdistan.ru:

- Курды, которые исчисляются несколькими десятками миллионов, компактно населяют свои исторические земли. Курды - крупнейший этнос на земле, не имеющий своей государственности. У курдов чрезвычайно развито национальное самосознание, которое в последние годы бурно усиливается и развивается.

Курды, естественно, имеют полное право на создание своего собственного государства. Пусть кто-нибудь объяснит мне, почему курды не имеют права на это? Почему за последние десятилетия после распада СССР, Югославии, Чехословакии, Эфиопии и т.д. образовались новые независимые государства, а курдам мы должны отказать в этом праве? Почему для 3-х миллионов палестинцев не оспаривается создание собственного государства, а курдам этого делать нельзя? Почему могут объединиться Германия или Вьетнам, а разделенная на четыре части единая курдская нация не имеет на это права? Что, курды - изгои или какая-то неполноценная нация?

Курды никогда не смиряются со своим нынешним положением. Ни одна уважающая себя нация не потерпит такого ненормального положения, в каком находятся сегодня курды. Их борьба за свои справедливые права будет только нарастать, и это, безусловно, будет влиять на процессы, происходящие на Ближнем Востоке и Большом Кавказе.

Каждый курд в душе мечтает о Большом Курдистане, и это его право никто не может подавить или отменить. Процесс создания единого курдского государства - это объективное явление, оно достигло такого уровня, что никто и ничто не сможет его остановить. Можно, конечно, его тормозить, но насколько дальновидной и мудрой является такая политика - вопрос весьма спорный.

Вместе с тем руководители

курдских политических организаций хорошо понимают, что объединение Курдистана - это не одномоментный акт. Этот процесс, возможно, длительный и болезненный, в нем, безусловно, будет несколько этапов. Многие зависит от международной обстановки, от политики великих держав и стран, разделивших Курдистан - Турции, Ирана и Сирии. И конечно, многое зависит от процессов, происходящих в самом курдском обществе, от сплоченности и организованности курдского народа, от действий политического руководства курдов.

Формирование курдской автономии в Ираке - важный исторический шаг в жизни всего многострадального курдского народа. Курды всего мира рассматривают успехи курдов в Ираке как свои собственные. Эти успехи воодушевляют курдов других частей Курдистана на активизацию борьбы за свои справедливые национальные права. Если бы я сказал, что события в Иракском Курдистане не влияют на события в соседних странах, то кто бы мне поверил?

На мой взгляд, вопрос заключается в том, чтобы правящие элиты Турции, Ирана, Сирии, Ирака, а также все международное сообщество, в том числе и ООН, осознали необратимость процессов в Курдистане и приступило к цивилизованному решению курдской проблемы. Силowymi методами, которые до сих пор практиковались для подавления курдов, в наше время решить проблему уже невозможно. К тому же это приведет к масштабной дестабилизации всего региона.

Как будут определяться права тех народов и групп, которые не получили автономию, например туркмен и шиитов?

Что касается шиитов, то, согласно новой конституции Ирака, принятой на референдуме, они имеют право создать свою автономию. В Конституции предусмотрено, что не менее 3-х существующих провинций имеют право создать автономию, как мне известно, многие шииты хотят воспользоваться этим своим правом и создать автономный регион на юге Ирака.

Туркмены, рассеянно проживающие в некоторых провинциях Ирака, нигде не имеют большинства. Новая Конституция Ирака предусматривает равные гражданские права для всех жителей Ирака. Туркмены, проживающие в Иракском Курдистане, имеют самые широкие национальные права, отвечающие самым высоким международным стандартам. Они имеют школы, свои телевизионные программы, издаются газеты и журналы на родном языке. В парламенте Курдистана туркмены имеют квоты представительств.

- Во-первых, курды тоже не-

мало пострадали от терактов.

В Ираке есть силы, которые не могут смириться с утратой власти. Это, прежде всего, некоторые члены партии Баас, которая многие годы господствовала в стране. Воспользовались ситуацией и международные экстремистские и террористические организации, прежде всего "Аль-Каида". Теракты, происхо-

На мой взгляд, вопрос заключается в том, чтобы правящие элиты Турции, Ирана, Сирии, Ирака, а также все международное сообщество, в том числе и ООН, осознали необратимость процессов в Курдистане и приступило к цивилизованному решению курдской проблемы. Силowymi методами, которые до сих пор практиковались для подавления курдов, в наше время решить проблему уже невозможно. К тому же это приведет к масштабной дестабилизации всего региона.

дящие в Ираке, направлены на то, чтобы вынудить страны международной коалиции уйти из Ирака. Понятно, какие катастрофические последствия грозят всему региону в этом случае. Имеются многочисленные свидетельства поддержки со стороны соседних стран боевиков в Ираке. Некоторые режимы в регионе, чтобы удержаться у власти, абсолютно не заинтересованы в создании демократического Ирака.

В Иракском Курдистане, которым с 1991 года управляют сами курды, ситуация с точки зрения безопасности разительно отличается от остального Ирака. Власть Курдистана опирается на население региона, которое видит в войсках многонациональной коалиции своих освободителей от тиранического режима Саддама Хусейна. Кроме того, очень успешно и эффективно действуют службы безопасности Курдистана - Ас-саиш.

- Как себя ведут Турция и Иран после формирования курдской автономии в Ираке?

Турция и Иран видят в курдской автономии Ирака угрозу своим интересам. Поэтому они делают все, чтобы курды в Ираке не получили широких прав. Часто Турция, Иран и Сирия в этом вопросе тесно координируют свои действия. С другой стороны, Турция и Иран ведут активное экономическое сотрудничество с Курдским регионом в Ираке. Президент Иракского Курдистана Масуд Барзани не раз заявлял, что Иракский Курдистан протягивает руку дружбы соседним странам и народам. Он предлагает решить проблему курдов в Турции и Иране мирным, цивилизованным способом и предлагает руководителям этих стран помочь в решении этой проблемы. Здесь надо заметить, что Масуд Барзани - сын легендарного курдского лидера Мустафы Барзани, обладает громадным авторитетом среди

курдов всех частей Курдистана и мировой курдской диаспоры, и его слово везде очень весомо.

Сегодня курды рассматривают Турцию, стремящуюся в ЕС, как своего важнейшего политического партнера и стремятся построить с ней нормальные, доверительные отношения. Конечно же, при этом нельзя закрывать глаза на права курдского населения самой Турции.

- Вашингтон пытается использовать иранских курдов для свержения нынешней власти в Иране. Координируется ли деятельность курдской демократической партии, расположенной в Ираке, с подобной целью?

В Иране существует несколько курдских политических организаций. Старейшая и наиболее авторитетная среди них - это Демократическая партия Иракского Курдистана (не путать с ДПК в Ираке). ДПК Ирана - член Социал-демократии и имеет давние, тесные отношения с европейскими социал-демократами. ДПК Ирана на последнем своем съезде выдвинула программу мирного решения курдской проблемы, предусматривающую предоставление курдам в Иране национальной автономии. ДПК Ирана выступает за отказ от унитаризма в Иране и его федерализацию. Она поддерживает предоставление автономии также Иракскому Азербайджану.

Курдские партии в Ираке, естественно, поддерживают такой подход. Курдская проблема в Иране существует вне зависимости от воли США. В самом Иране, кроме курдов, многие политические силы находятся в оппозиции нынешнему режиму в Тегеране. Они хотят превратить Иран в современное, демократическое и федеративное государство, где во главу угла будут поставлены права человека и права всех населяющих Иран народов. Патриотические и демократические силы Ирана, к которым относит себя и ДПК Ирана, в борьбе за демократические идеалы сотрудничают с цивилизованным миром, в том числе и с Вашингтоном. Я не вижу в этом ничего зазорного. Я уверен, что народы Ирана прежде всего сами должны определить свою судьбу.

- В случае использования курдов Ирана для свержения власти Тегеран использует иракских шиитов для дестабилизации обстановки в Ираке, в том числе и Курдистане?

Во-первых, Иран уже широко использует шиитов Ирака для укрепления своего влияния в этой стране. Фактически руководство нынешнего Ирака состоит из большого числа политиков-шиитов, тесно связанных с Тегераном. Тем не менее, власти Ирака одновременно взаимодействуют с многонациональными силами во главе с США. И это несмотря на довольно холодные отношения между США и Ираном. Давно прошли времена, когда кто-то кого-то использовал. Есть конкретная политическая ситуация в регионе Большого Ближнего Востока, и политические силы, в том числе и кур-

ды, строят союзы и сотрудничают друг с другом с учетом реальных процессов. В настоящее время курды и шииты Ирака фактически создали коалиционное правительство. Несмотря на острые разногласия, курды, шииты и сунниты сумели подготовить и утвердить на референдуме новую конституцию Ирака. Тем самым они продемонстрировали всему миру мудрость и готовность идти навстречу друг другу.

- Прослеживаются ли попытки укрепиться во властных структурах и в азербайджанском парламенте курдского лобби, или при этом присутствует турецкий фактор?

Как мне кажется, такие опасения высосаны из пальца. Никакого курдского лобби в Азербайджане не существует, и попыток проникнуть в парламент Азербайджана просто нет в природе. Сам вопрос мне представляется весьма странным.

Курды считают азербайджанцев дружественным народом, с которым нас связывают многовековые узы. Руководство иракского Курдистана весьма заинтересовано построить прочные добрососедские отношения с Азербайджаном. Я убежден, что есть очень большой, но, к сожалению, не используемый потенциал двустороннего сотрудничества между Азербайджаном и Иракским Курдистаном в различных областях. Причем это сотрудничество выгодно не только Курдистану, но и в меньшей степени Азербайджану.

Что касается Турции, то выскажу свое сугубо личное мнение. Несмотря на нынешнюю политику Турции по отношению к курдам - политику отрицания и подавления курдов, я с оптимизмом смотрю в будущее. В жизни очень часто бывает, что два народа или государства ведут кровопролитные войны друг с другом, а через некоторое время становятся союзниками и друзьями. Например, Россия и Германия. Вспомним две мировые войны, унесшие с обеих сторон несколько десятков миллионов жизней. Или США и Японию, вспомним атомную бомбардировку Хиросимы и Нагасаки. Сегодня эти страны в прекрасных отношениях. Я убежден, что между турецким и курдским народами тоже наступят светлые времена. Более того, это кажется мне неизбежным. Для этого нужно признать справедливые права курдского народа на самоопределение.

- Имеются ли какие то попытки со стороны курдских руководителей Иракского Курдистана наладить связи с официальными Баку?

Насколько мне известно, курдские руководители всегда выражали готовность к сотрудничеству с официальными Баку. Личный представитель президента Курдистана Масуда Барзани в странах СНГ Хошави Бабакур тоже неоднократно выражал готовность установить контакты с официальными представителями Азербайджана. Курдская сторона готова к сотрудничеству.

ГЮЛЬНАРА ИНАНДЖ

ДИПЛОМАТ

№ 01(026) 1-15 ФЕВРАЛЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ПОСЛЕДНЯЯ
страница

ты те, кто принадлежит к группе Заркауи и к Аль-Каеде. Они рассматривают обычных мусульман в качестве своих врагов, если те не относятся к фундаменталистам, как они сами. Они не считают шиитов настоящими мусульманами. Для них большинство людей, которые называют себя мусульманами, на деле отошли от настоящей практики ислама и поэтому они отступники ("реджикшионисты"), которых

он сказал, что где-то через 6 месяцев.

Он сказал, что американцы ведут переговоры с арабами-суннитами, чтобы те вернулись к участию в политическом процессе, и сказал, что я должен дать им гарантии, чтобы вернуть их.

Однако Талабани пояснил, что диалог между США и арабами-суннитами породил беспокойство у арабов-шиитов, что Вашингтон будет помогать суннитам. Арабы-

вет национальной безопасности, где все стороны будут иметь равные права. Арабы-сунниты увидят, что арабы-шииты не собираются сами править Ираком.

Этим временем источники в иракской разведке в Багдаде сообщили агентству "The New Anatolian", что некоторые экстремисты из числа арабов-суннитов поощряются скрытыми иранскими группами проводить акты насилия. Они считают, что таким

что это не так. Он сказал, что арабы-шииты нуждаются сегодня в Иране, потому что они не уверены, что американская помощь поможет им закрепить за собой ведущую политическую роль в Ираке, но длительной перспективе эта зависимость не сохранится, потому что существуют существенные различия в том, как иранские религиозные руководители и арабские религиозные лидеры интерпретируют шиитские

Джалал Талабани: рассматривается идея предоставления автономия туркменам в Иракском Курдистане

Президент Ирака Джалал Талабани рассказал, что курдские лидеры рассматривают возможность включить в новую конституцию Иракского Курдистана, которая сейчас разрабатывается, положение о предоставлении туркменам автономии в районах, где они составляют большинство.

В интервью, которое он дал в президентском дворце в Багдаде, Талабани сказал, что новая конституция Иракского Курдистана находится в процессе разработки, но не стал останавливаться на деталях, когда его спросили, как курды намерены определять, где туркмены составляют большинство.

Талабани повторил, что не может быть курдской независимости, особенно без одобрения Турции. У арабов-шиитов есть Иран, у арабов-суннитов есть арабские государства и особенно Саудовская Аравия. У нас только Турция.

Иракский президент сказал, что терроризм и экстремизм остаются серьезными угрозами Ираку. С одной стороны, мы имеем терроризм, тогда как с другой, у нас шиитский экстремизм и национальный экстремизм арабов-суннитов".

Самые худшие террорис-

следует убивать. Они считают арабов-суннитов, которые не являются фундаменталистами, как они сами, людьми, которые предали исламскую веру, что они считают величайшим грехом. Поэтому они убивают мусульман, независимо от их веры.

Талабани сказал, что люди Заркауи недавно убили несколько лидеров из числа арабов-суннитов, и что это вызвало гнев у арабов-суннитов, которые требуют у правительства оружия, чтобы защищать себя.

Иракский президент сказал, что, кроме террористов, есть еще экстремисты из числа арабов-суннитов, которые прибегают к актам насилия, потому что они злятся на американские войска, на арабов-шиитов, на курдов и даже на правительство. Правительство национального единства может разрешить эту проблему. Чем больше арабов-суннитов будут вовлечены в политический процесс и получат от этого какие-то выгоды, тем больше суннитов отойдут от экстремистских действий.

В другом случае, когда Талабани задали вопрос, когда, по его мнению, прекратятся вооруженные акции со стороны арабов-суннитов,

В интервью, которое он дал в президентском дворце в Багдаде, Талабани сказал, что новая конституция Иракского Курдистана находится в процессе разработки, но не стал останавливаться на деталях, когда его спросили, как курды намерены определять, где туркмены составляют большинство.

шииты опасаются, что арабы-сунниты могут вернуться.

Талабани сказал, что это невозможно и что шиитское большинство будет продолжать играть главную роль в Ираке.

Когда его спросили о настоятельных требованиях арабов-суннитов об изменении конституции и так, чтобы шииты не получили права на формирование своей автономии, Талабани сказал, что это невозможно. Никто не примет альтернативы федеративному устройству Ирака. Однако мы будем делать все, чтобы гарантировать, что Ирак будет управляться объединенным руководством шиитов и суннитов, а также курдов. Мы создадим мощный и полномочный Со-

образом шииты смогу и дальше представлять арабов-суннитов как создающих проблемы и также сорвать их диалог с американцами.

Талабани считает, что идет формирование правительства на широкой основе. Оно будет включать шиитский альянс, суннитскую партию Тавафик (the Sunni Tavafik group - "Иракский фронт согласия"), курдский альянс, а также партию Айяда Аплауи. Но Талабани сказал, что он также не отбрасывает возможности участия в правительстве бывших баасистов, которых возглавляет Салих Мутлак, чья партия получила в парламенте 11 мест.

Талабани сказал, что бывшие баасисты, которые стали членами парламента, меньше выступают против конституции. Они поддерживают автономию для Курдистана.

Талабани сказал, что курды стали связующим звеном в Багдаде. Курды оказались теми, кто решает проблемы Ирака, а не создает новые. Мы стали объединяющим фактором, подчеркнул Талабани.

На вопрос, действительно ли шииты контролируются из Ирана, Талабани ответил,

верования. Арабы-шииты говорят, что Наджаф - это Ватикан шиитского мира, а иранцы пытаются закрепить эту роль за Кумом. Иракские арабы не признают религиозного превосходства великого аятоллы в Иране, пояснил Талабани. Он сказал, что по арабо-шиитским представлениям, глава конфессии должен быть из семьи Пророка и, следовательно, должен быть арабом.

Отвечая на вопрос о требованиях вывода американских войск из Ирака, Талабани сказал, что никто, включая радикального шиитского лидера Моктаду эс-Садр, не хочет, чтобы американцы ушли. Даже он говорит только о том, что американцы должны представить график вывода своих войск.

Иракский президент сказал, что вывод американских войск приведет только к гражданской войне между суннитами и шиитами.

Интернет-портал
www.kurdistan.ru

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN

Tahir Süleyman və "Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti professor Teymur Əhmədova həyat yoldaşı

Zərifə xanımın
vəfatından kədərəndiklərini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ U SERNİVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN

УЧЕРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Azərbaycan şöbəsinin redaktoru:
NƏRİMAN ƏYYUB
Tel: 050 379-92-93

Xüsusi müxbir:
RAMİZ CƏBRAYILOV

Əlaqə telefonu:
422-38-26

Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın mövqeyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri, 40
S. Mehmandarov küç.
ev 25. mən. 17

Адрес: Баку 40, пос. Ул.
С.Мехмандарова, дом 25. кв.17
Навнисан: Баку 40 соғақ
S.Mehmandarov xani 25. mal 17

e-mail: diplomat_gazeti@box.az
Şəhadətnamə: N FŞ 005004966

BUSB-un 2 saylı
Sabunçu rayon filiali
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Qəzet "Zaman" mətbəəsində hazır
diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
Sifariş: 961
Tiraj: 2500